

Beyond Politics: Rethinking Differences Between Croatian and Serbian

Mate Kapović (University of Zagreb)

&

Dušica Božović (University of Helsinki)

Standard Croatian ~ Standard Serbian

- internationally (pre-1990 & sometimes today):
Serbo-Croatian
- not considered **politically correct** in the region anymore
- modern cover-term: **BCMS** (standard Štokavian)

comparisons

- varieties of English, Spanish, French, **German** (no colonies!)...
- also: Dutch/Flemish, Hindi/Urdu, Indonesian/Malay(sian), Persian/Dari/Tajik...

- a lot of (English-language) literature about sociolinguistic issues concerning **standardization & nationalism** in former Yugoslavia
- not really a lot of detailed literature on the **actual differences** between ((sub)standard/urban) Croatian & Serbian (& Bosnian & Montenegrin)

JUN 09 2024,10:30

PODELI ▾

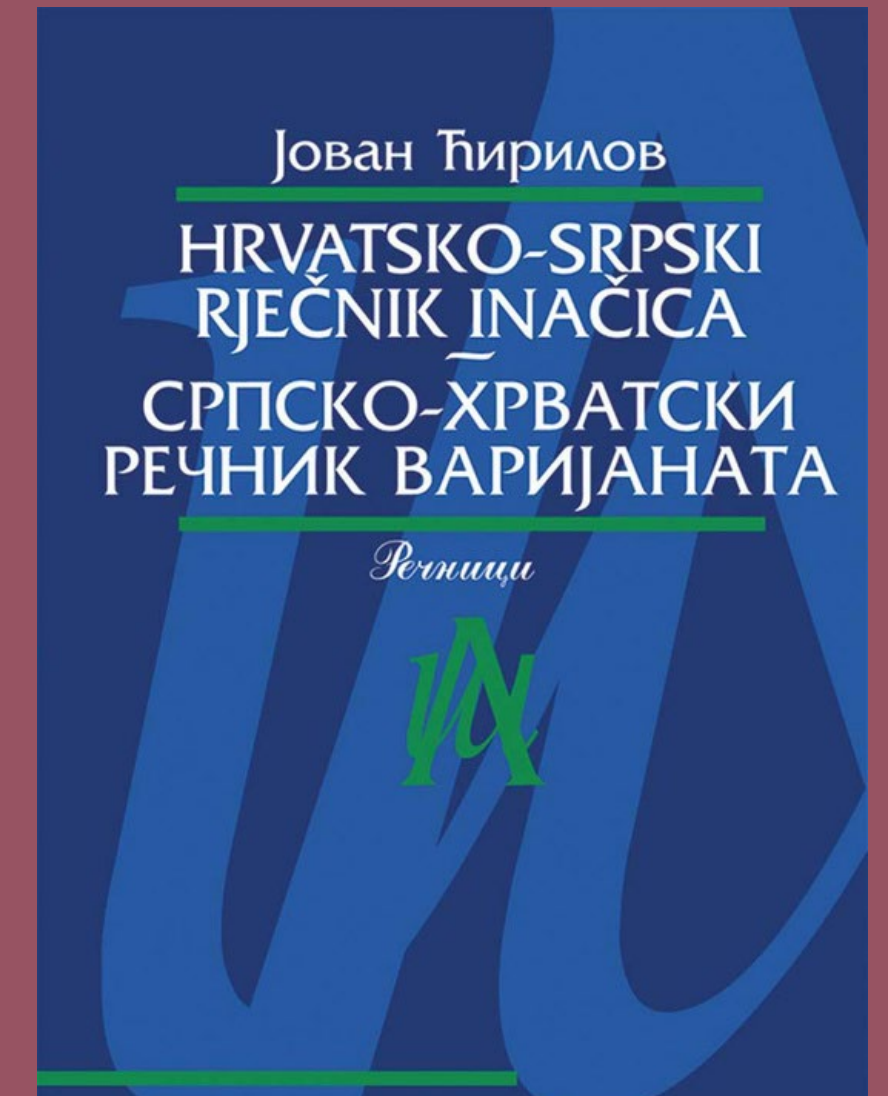
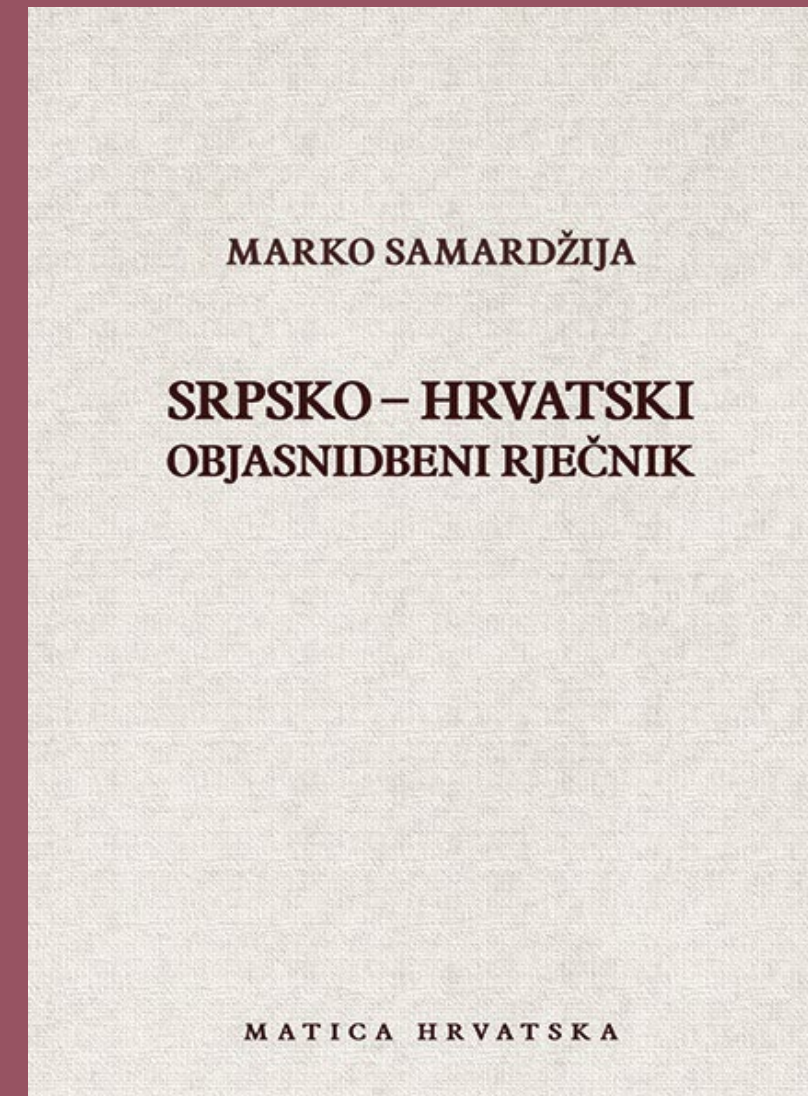
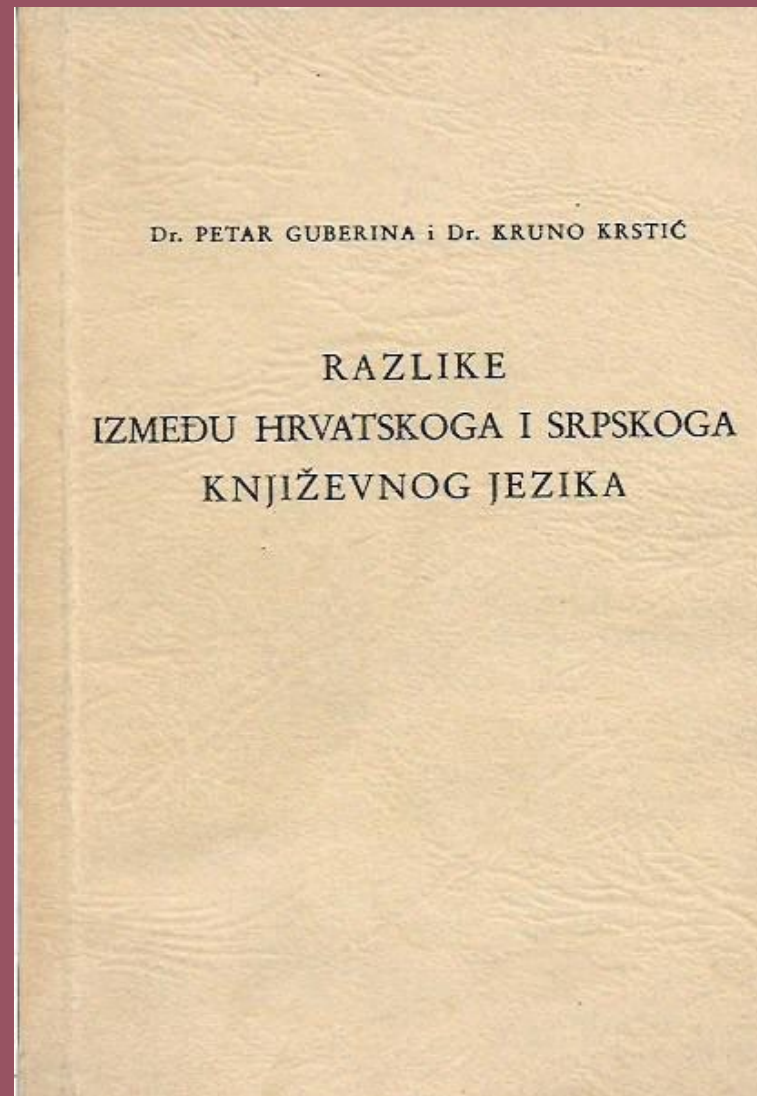
U nestabilnim okolnostima, životu na ivici i granici egzistencije, logika da se predupredi prevara nekada se učini kao jedina moguća. Neki odrastu uz rečenicu da je svet opasno mesto, da su ljudi “zli”, a neki sami zaključče tako što mama i tata padnu na ispitu “dete sve vidi”. I tako, kroz život neki, čini se da ih je sve više, koračaju u opreznosti i nepoverenju.

Ljudi nisu po prirodi nepoverljivi; poverenje je sastavni deo relacije, koji se razvija kroz interakciju i iskustva. Razvoj poverenja zavisi od iskustava u odnosu sa roditeljima i članovima porodice, objašnjava psihoterapeutkinja Nada Marjanović.

“Kada je odgovor roditelja od najranijeg razvoja dosledan i siguran, uz doživljaj bezbednosti i zaštićenosti, onda smo ‘po prirodi’ poverljivi, tj. spremni da se u odnosu sa drugima osećamo sigurnim. Genetika, temperament i šira društvena okolina takođe igraju važnu ulogu.”

razlikovnici (differential dictionaries)

SREDNJEVEKOVNI - sredovječni
 SREDOKRAČA («na sredokraći između Beograda i Pančeva») - sredina, pola puta
 SREDOVEČAN - srednjih godina (hrv. koji pripada srednjem vijeku)
 SRESKI - kotarski
 SRESKI NAČELNIK - kotarski predstojnik
 SREZ* - kotar
 STAJATI (prez. stajem: »staje 5 dinara«) - stajati (prez. stojim)
 STAKLASTO TELO (anat. oka) - staklovina
 STAKLO (gen. stakleta) - staklenka
 STAKOCE - bočica
 STANICA - kolodvor, postaja, stajalište, (hrv. biol. pojam)
 STANIČNI - kolodvorski

STANJE POKOJA - mir, mirovina
 STARALAC - skrbnik, staratelj
 STARA MAJKA - baba, baka
 STARATI SE O - starati se za
 STAREŠTVO - starješinstvo
 STAREŽAR - staretinar
 STARJI («gramatika za starije razrede») - viši
 STAROSELAC - starosjedilac
 STATUJA - kip (statua)
 STAV (muz.) - stavak
 STECIŠNA MASA - stečajna masa
 STECIŠNO POSTUPANJE (prav.) - stečajni postupak
 STECIŠTE - stečaj
 STEČAJ - natječaj
 STEFAN - Stjepan
 STELAŽ - stelaža, polica
 STEPEN (gen. pl. stepeni)

meridijanski stepeni, »silaziti po stepenima«) - 1) stupanj, 2) stube
 STEPENIK - stubište
 STEPENIŠTE - stubište
 STEPENOVANJE - stupnjevanje
 STEPENOVATI - stupnjevati
 STEŽNIK - steznik
 STIHIJA - elemenat, prirodna sila
 STIHINI (posvojni pridjev od stihija) - elementarni
 STIHISKI - elementaran, praiskonski
 S TIM (DA...) - uz napomenu (da...)
 STINJITI - stanjiti, uravniti
 STOMAČNI - želučani
 STOMAK (hd) - želudac
 STOTINITI (deo) - stoti
 STOVARAČ - istovari-vač
 STOVNA - vrč

STRADANJE HRISTOVO - muka Isusova
 STRANA (prav.) - stranka
 STRANA, v. na strani
 STRANSTVOVANJE - boravak u inozemstvu
 STRANSTVOVATI - boraviti u inozemstvu
 STRASNA NEDELJA - veliki tjedan
 STRASTAN (hd) - strastven
 STRAŠNI SUD - sudnji dan
 STRAŽARA - stražar-nica
 STREJA - streha
 STRELIŠTE - streljana
 STROJ («izaći iz stroja») - red (hrv. u značenju »mašina«)
 STRUG - blanja
 STRVODER - živoder
 STRVOŽDERCI (zool.) - strvinari
 STUB - stup
 STUBAC (novinski) - stupac

* Riječ sa zvjezdicom književni jezik, a riječ s književni jezik. — hd =

karakterisati

čvrsta karaktera - čovjek čvrsta značaja
 karakterisati, -išem svrš i nesvrš - karakterizirati
 karakteristika ž > značajka, obilježje
 karakterizovati v. karakterisati
 karakterska komedija ž knjiž - komedija karaktera

karbo
 pougl
 karboni
 karbura
 plinja
 kardas,
 telj, p
 biti u

dicom tipičnija je za srpski književni jezik, a riječ s desna tipična je za hrvatski književni jezik. — hd = hrvatski dijalektalno.

lakaste

lakaste cipele прид. и ж мн. лаковане ципеле.
 lakomac м лако човек, ветропир. Онај који је похлепан, грамзив; грамзивац, похлепник.
 lakoskut, lakoskutan, laganoskutan прид. по еци, који носи лаку одећу. У Речнику МС и МХ наводи се пример из дела Балског „Padahu ovamo i sjene osamnaestoga vijeka i siluete lakoskute junakinje”.
 lakoumlje с лакомисленост. Особина оног ко је лакомислен, ко све олако схвата, непромишљено нешто чини или се упушта у нешто.
 laštilo с паста за обућу. Крема којом се ради заштите премазује обично кожна обућа.
 lažac м лажљивац. Онај који лаже, не говори истину, који је склон лагању.
 lažidemokratski прид. псеудодемократски. Лажно демократски, онај који се лажно представља за демократу.
 lažiprorok м по еци, лажни пророк.
 lažiznanost ж псеудонаука. Тобоже, назови наука, лажна наука. Псеудонаука није добро скована реч јер је префикс грчки, а наука је реч словенског порекла.
 leća, leće ж и с сочиво. Leće и сочиво имају три значења - врста махунасте биљке (Eryum lens), прозирно увеличавајуће стакло и део ока. Западна и источна варијанта разликују се у сва три случаја. Leće је прасловенска реч, а у основи речи сочиво је такође словенска реч сок, с тим што је првобитно значење било 'махунаста биљка'.
 ledenica ж (арх.) фрижидер који није на електрику. Чешће hladnjak.
 ledenjak м ледник. Наслага вечног леда на планини, глечер.
 ledičan прид. неочењен. Онај који још није ступио у брак, није се оженио. Архаичан израз, од немачког придева ledig.
 levisice ж мн. жарг. фармерке марке Levi Strauss.

not just binary

- differences between „General Croatian” and „General Serbian” (modern urban standard/near-standard varieties) can be quite **nuanced/complex**
- they are mostly **poorly described** linguistically, if at all (not only in comparison but by themselves as well)
- here, we shall try to **illustrate** some more complex types of differences

da li...? ‘does...?’

da li > je li

Pravilo da je u hrvatskome jeziku bolje u upitnoj rečenici upotrebljavati skupinu *je li* od skupine *da li* odnosi se na rečenice u kojima se nalazi glagolska enklitika *je*, npr. u rečenicama *Da li je on to zaista rekao?*, *Ne znam da li je ona oprala posuđe*. treba *da li* zamijeniti s *je li*: *Je li on to zaista rekao?*, *Ne znam je li ona oprala posuđe*. Često se to pogrešno razumije kao pravilo kojim svaki *da li* treba automatski zamijeniti s *je li*, ali to nije tako. Nepravilna je i rečenica *Da li mi možeš pomoći?* i rečenica *Je li mi možeš pomoći?*, a pravilna je rečenica *Možeš li mi pomoći?* Tim se pravilom, međutim, zapravo želi reći da je umjesto rečenice uvedene skupinom *da li* bolje upotrijebiti rečenicu u kojoj se glagolski predikat ili kopula imenskoga predikata premeće na prvo mjesto, a za njom slijedi čestica *li*, npr. umjesto rečenica *Da li ga prepoznaješ?*, *Da li mi možeš pomoći?* u hrvatskome standardnom jeziku treba upotrijebiti rečenice *Poznaješ li ga?*, *Možeš li mi pomoći?* U rečenicama s vezničkom skupinom *da li da*, npr. *Reci mi da li da kupim kruh.*, nije moguće na taj način zamijeniti skupinu *da li*. Ona se može izbjeći uporabom modalnoga glagola, npr. *Reci mi trebam li kupiti kruh.*, ali to nije nužno u standardnome jeziku te takve rečenice nisu u njemu pogrešne.

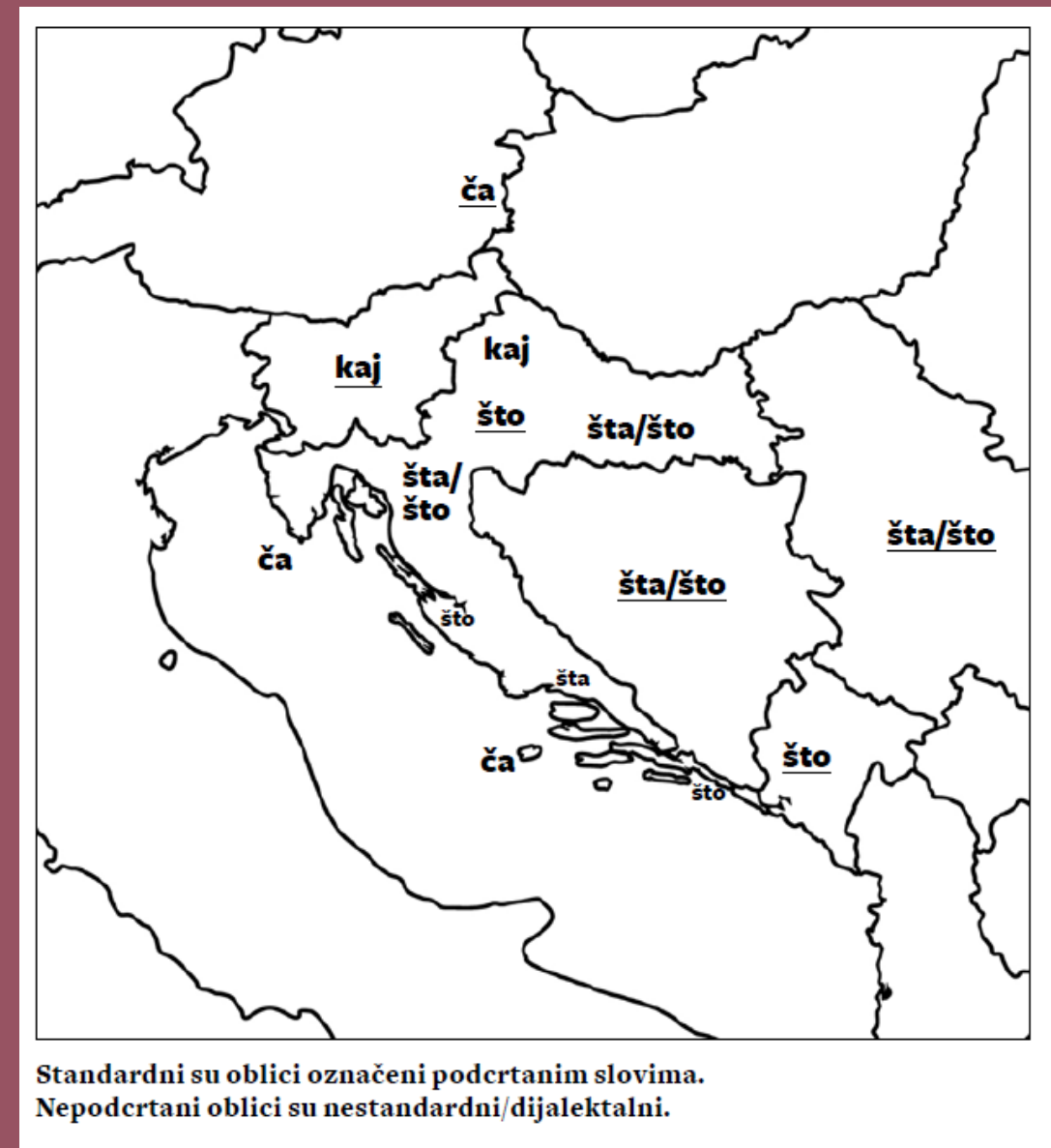
NE	DA
Da li je to zaista napravio?	Je li to zaista napravio?
Da li me voliš?	Voliš li me?

- harshly **proscribed** in Croatian, considered very Serbian – standard in Serbian
- **not that frequent** in coll. lang. in either Croat. or Serb. (though presumably more frequent in Serb.)
- in Croat., sometimes used **expressively**, **emphatically** & even in **formal situations (!)** („sounds unusual, thus must be standard”)

što/šta ‘what, that’

- Stand. Croat. – only *što* (thus also Zadar/Dubrovnik in Croatia & Montenegrin)
- Stand. Bos/Serb. – *što/šta* (complex distribution)

= almost identical to most spoken Croat. Štokavian dialects (but Split only *šta*)

U hrvatskome standardnom jeziku upitna i odnosna zamjenica glasi *što*, a ne *šta*.

NE	DA
Šta si rekao?	Što si rekao?
Ne znam šta radi.	Ne znam što radi.

symbolic markers

- *jest(e)* ‘is’
  - Stand. Croat. *jest* ~ Stand. Serb. *jeste* ‘is’
(**emphatic/stressed**)
  - however, colloquial Croat. stressed *jê*
  - some **leftist/liberal writers** in Croatia: *jeste*
  - in Serbia, some **leftist/liberal writers**: *jest*
- some other symbolic markers:
  - Croat. *Evropa* & *Europa*, <ne ću> & <neću>
  - Serbia/Montenegro: Latinic/Cyrillic script

- Stand. Croat. *žlica* ~ Stand. Serb. *kašika* ‘spoon’
- but dialectal Croatian (Štokavian) also *kašika*
- cf. also Stand. MN *kašika* for dial. MN (also Dubrovnik) *ožica* (~ *žlica*)

KAŠALJ, v. veliki ka-
 šalj
 KAŠIKA* - žlica
 KAŠIKARA (zool.) - žli-

Stand. Croat. *tenisice* ‘tennis shoes’ ~ Stand. Serb. *patike* ‘sneakers’

paterik/ патерик	<grč> <i>m pravosl</i>	zbornik kratkih → žitija svetaca
patika/ патика	<tur?> <i>ž [N patike]</i>	1. papuča; šlapa 2. tenisica

CRNA KRONIKA // UHIĆENI PREVARANTI

Zaradili ogroman novac: mladić i djevojka iz Hrvatske godinama prodavali krivotvorenu sportsku obuću preko društvenih mreža

PIŠE HINA

Mladić i djevojka osumnjičeni su da su u posljednjih pet godina na prodaji krivotvorenih tenisica preko društvenih mreža zaradili gotovo 1,8 milijuna kuna, izvijestila je u utorak primorsko-goranska policija. Osumnjičena 27-godišnjakinja...

- but Split/Osijek/Pula etc.:
patike (Zagreb *tenisice*)
- Sln. *patike*
‘canvas sneakers’

month names

- Serbian: *januar, februar...*
- Stand. Croatian: *siječanj, veljača...*
- but coll. urban Croatian: *prvi mjesec, drugi mjesec...* (encroaching also rural dialects)
- in Croat. *prvi april, osmi mart...* > sometimes proscribed (rarely even *oktobarska revolucija* > *listopadska revolucija*)

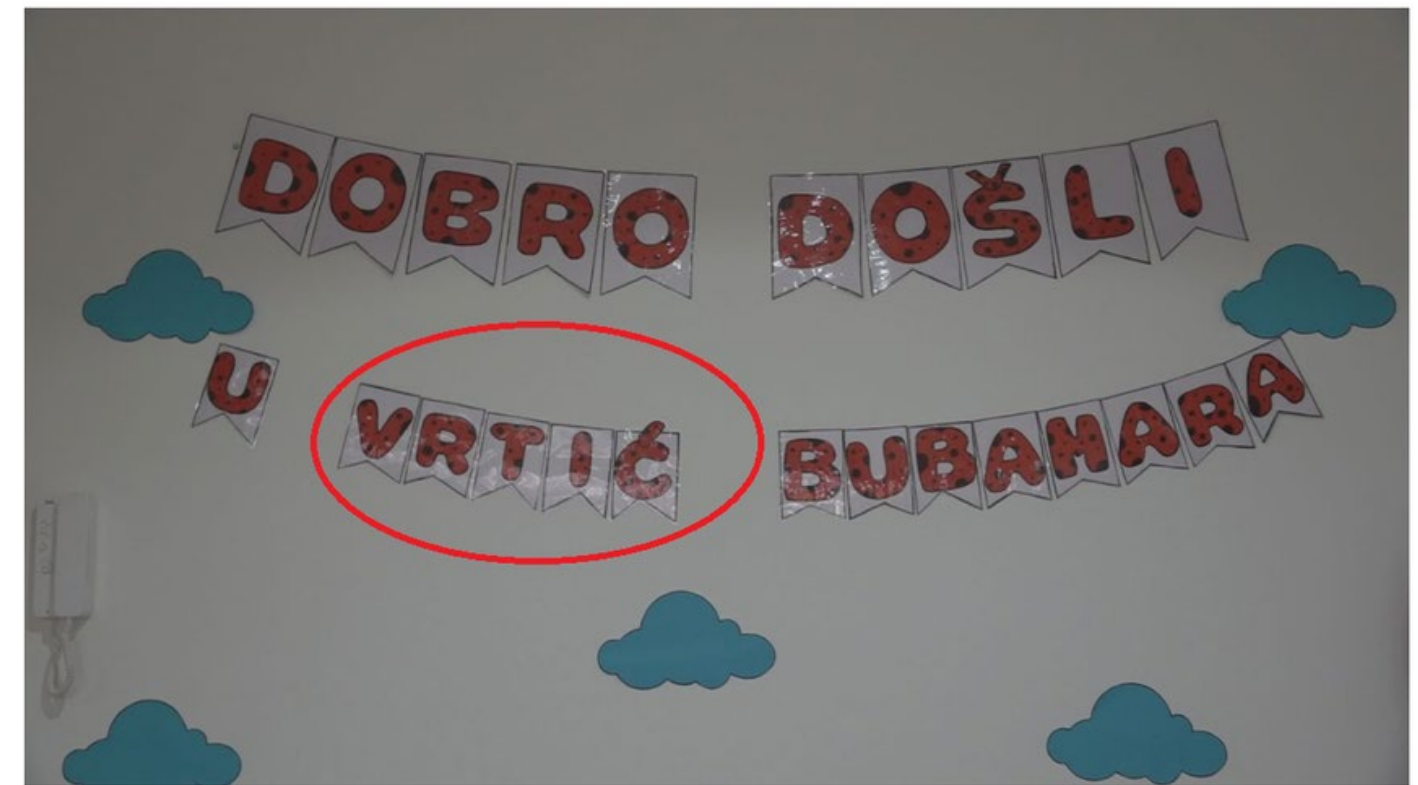
- some leftist/liberal people in Serbia also use Croatisms like *rabiti* ‘to use’, *ugodan* ‘pleasant’, and *natuknuti* ‘to hint’ (instead of *nagovestiti*)
- formal Croatian *uradak* ‘piece of work’ obtained a sexual connotation in Serbian (e.g. *porno-uradak*)
- Serbian slang words > Croatian, e.g. *sačekuša* ‘ambush’, *smor* ‘bore’, and *smarati* ‘to bore someone’

Croat. *vrtić* ~ Serb/Bos/MN *obdanište* 'kindergarten'

- no *razlikovnik* has this example!
- nowadays, also *vrtić* in Serbian (& Bos/MN)
- *obdanište* – older, more formal now in Serbian

U Tuzli otvoreno novo *obdanište* "Bubamara"

Objavio/la: Lejla Kavazovic | 9. Septembra 2024.

Otvoreno je novo obdanište u okviru JU "Naše diiete" Tuzla. Nalazi se u naselju Slavinovići i nosi naziv "Bubamara". Ovo je

‘late; to be late’

dočkan/
доцкан

pril (pre)kasno
○ ~ Marko na Kosovo
stiže

dočni/
дочни

(ž -a, s -o) kasni
○ ~ čas

dočniје/
дочније

pril kasnije; poslije

dočniti/
дочнити

nsv [dočnim] kasniti

Croat. *plesati* ~ Serb. *igrati* 'to dance'

- but in transitive use: Serbian *igrati/plesati valcer/sambu...* (however, *igrati kolo*)
- not inferable from differential dictionaries

The photograph shows a page from a dictionary with the following text:

	sala za ~e	
<i>igrati/</i> играти	<i>NSV</i>	1. <i>igrati</i> : ~ <i>fudbal</i> 2. <i>plesati</i> : ~ <i>valcer</i> 3. <i>zast svirati</i>
<i>iguman/</i>	<grč> ...	

Croat. *kozlelić* (*jarelić*) ~ Serb. *jarelić* ‘goat kid’

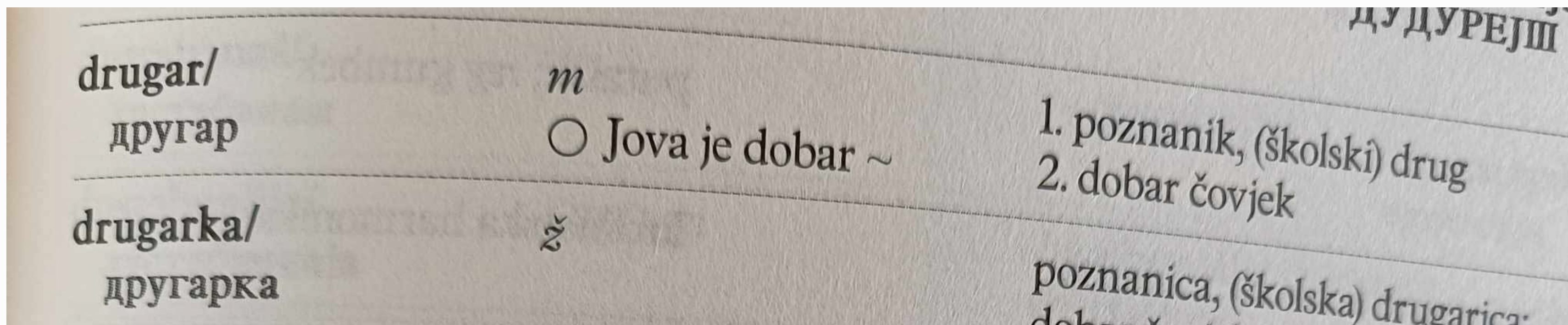
- however, both Croatian and Serbian use *kozlić* (‘vaulting buck’) in gymnastics

Croat. *prijatelj* ~ Serb. *drug(ar)* ‘friend’

- more complicated than this:
  - Serb. also form. *prijatelj* (also ‘true friend’);
drugar – predominantly a children’s word
  - Croat. *drug* ‘comrade’ (also *ratni drug*, etc.)

false friends: *nadobudan* (*hope-awakening)

- Croatian: ‘(naively) ambitious’
- Serbian: ‘conceited’

ТЕРЗИЋ ПРЕЦРТАО ПРИЈОВИЋА: Надобудан је, не уклапа се у Звезду

Новости онлайн
24. 06. 2021. у 10:26

Генерални директор ФК Црвена звезда Звездан Терзић изјавио је да је од тима у новој сезони очекује много.

Фото: Н. Параушић

НАЈНОВИЈЕ

НАЈЧИТАНИЈЕ

РЕПОРТАЖЕ 0 0 0

СРБИЈА У СРЦУ РУСКЕ ДЕЦЕ: У нашој амбасади у Москви 14.

У АМБАСАДИ Србије у Москви, у четвртак 5. децембра је 14. пут отворена дводневна културна

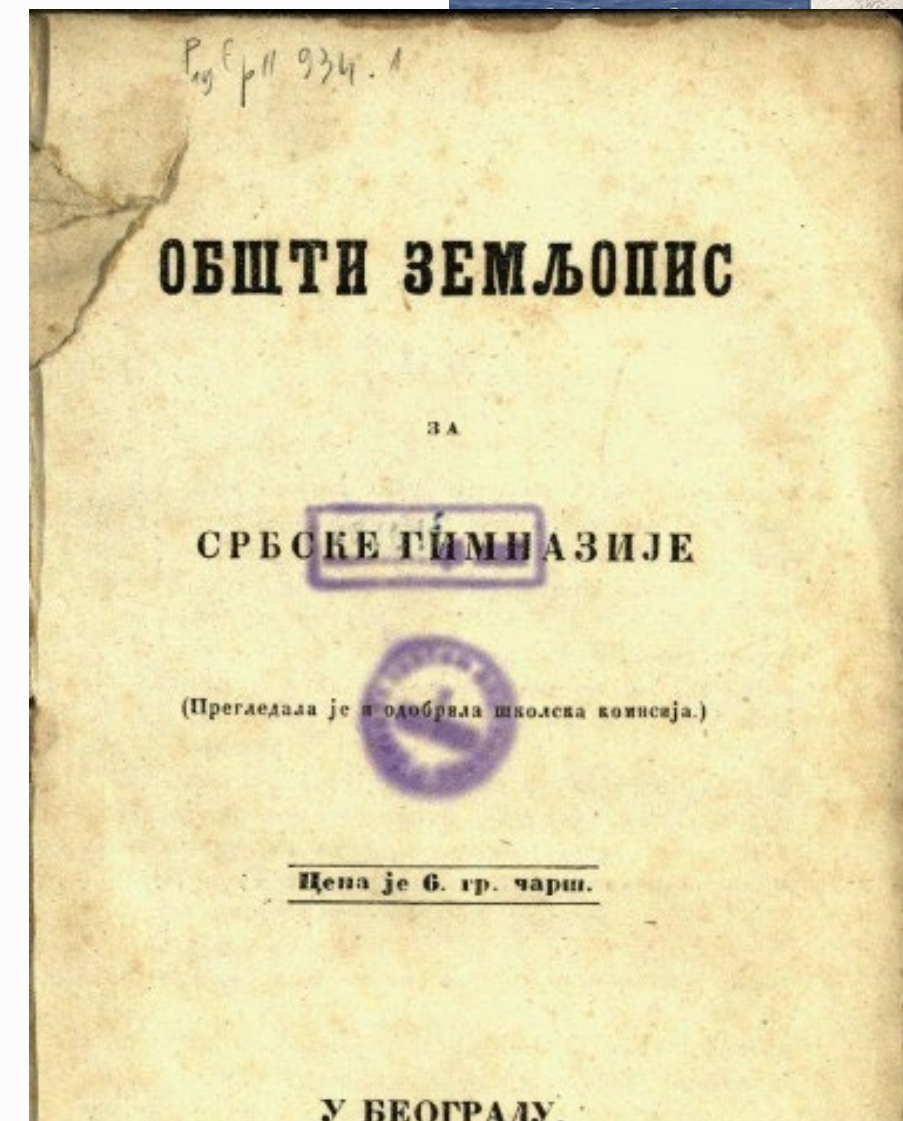
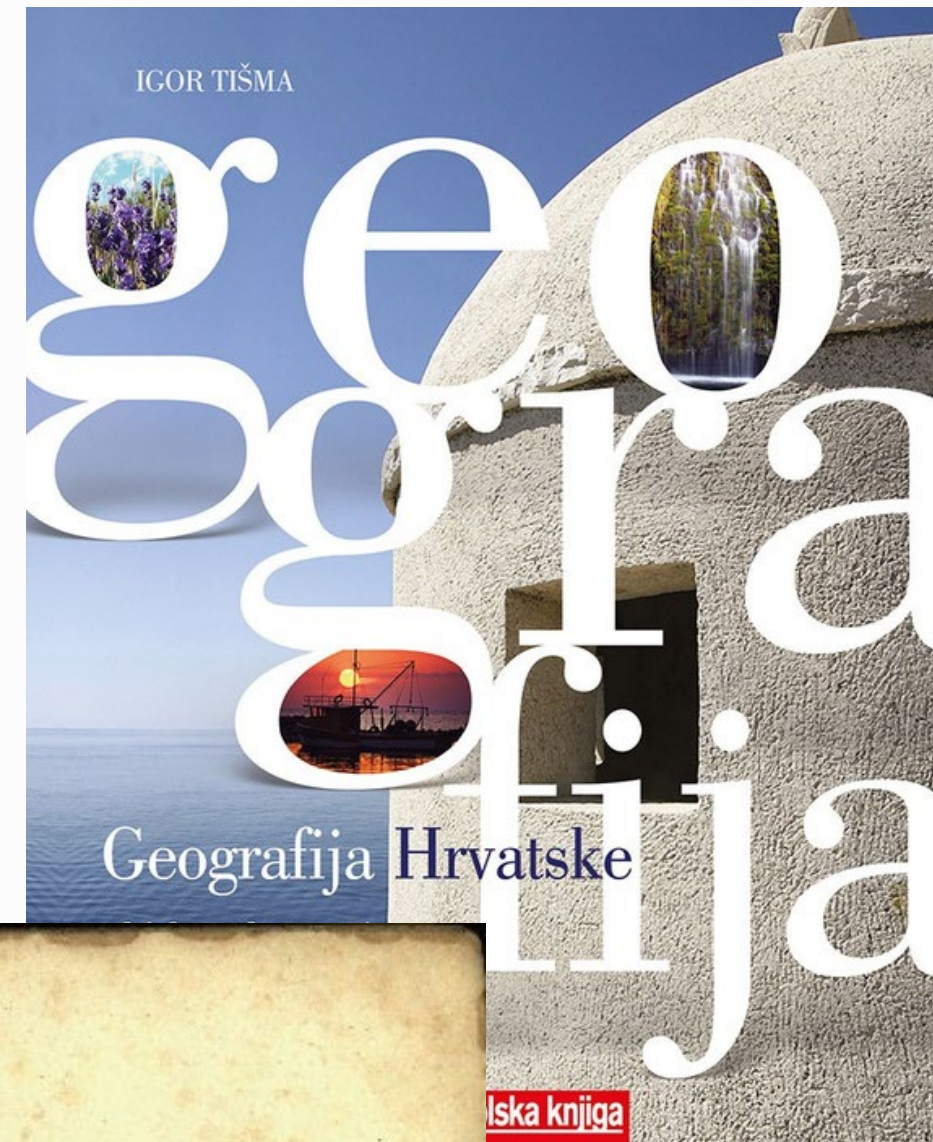
ПОЗНАТИ 0 0 0
ОСАМДЕСЕТИХ ДОШАО У БЕОГРАД: Место

ОСТАЛИ СПОРТОВИ 0 0 0

Croat. *zemljopis* ~ Serb. *geografija*

- return of *geografija* in Croatia
- in spite of Croatian *purism!*

‘sweatshirt’ and ‘hoodie’

- Serb. (also Bos/MN) *duks(ERICA)*
‘sweatshirt; hoodie’

- parts of Croatia (e.g. Osijek) & spreading *duks(a)*, *dukserica* ‘hoodie’ (but not ‘sweatshirt’)

conclusion

- differences between Croatian & Serbian are very **politicized** but basically **un(de)researched**
- often **not simple & binary** – **standardization** is **one factor among many**
- research should ideally avoid **political agendas** (both ‘isolationist’ & ‘unitarian’)

- **real**, often un(der)described, **differences** exist – no need for **fabrication** or **denial**
- **contact dynamics** of Croatian & Serbian are **complex** – descriptive methods, sociolinguistics, historical linguistics, (urban) dialectology...

Hvala!

どうもありがとうございます！